

Gáva-kultúrához köthető. Alaposabb vizsgálatok révén valószínűleg a többi 30 bronzkori gödör zömének a korát is közelebről meg tudjuk határozni.

A vaskort négy szkíta gödör és egy kelta ház képviseli. Tíz objektumot egyelőre nem tudunk az őskoron belül pontosabban keltezni.

Római kori, szarmata leletek kerültek elő hét objektumból, gepidák ugyancsak hétből, ebből az egyik háznak bizonyult. Egy házat feltártunk az avar korból is, ennek a közelében pedig egy gödröt. Öt objektumból csak kevés jellegzetes leletek kerültek elő, így nem világos, hogy ezek római vagy népvándorlás koriak.

A legtöbb objektum az Árpád-korból származik (51), ezek közül az egyik ház, három szabadon levő kemence, a többi gödör. A 38 késő középkori objektum (köztük egy ház és egy kút) némelyikének a leletei (kályhaszemek töredékei, pecsételt díszű kerámia, csontsíp, csontcsat) tehetősebb réteg jelenlétére utalnak.

Keltezhető leletet nem tartalmazott 41 objektum, ezek nagy része árok, egy pedig egy felnőtt és két csecsemőcsontváz, mindhárom melléklet nélküli. A több korszak objektumai sűrűsödtek, így több esetben metszették is egymást. Bár a lelőhely több pontját is erősen megbolygatták, mégis megállapíthattuk, hogy közepes intenzitást mutat.

A leleteket a szentesi Koszta József Múzeumban helyeztük el.

Konzulens: Lőrinczy Gábor.

Munkatárs: Lichtenstein László és Nagy Dániel.

SZABÓ JÁNOS JÓZSEF

120. Felgyő, Kettőshalmi-dűlő

(Csongrád megye) B, Sza, A, Á

2006. májusban megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen, nagyberuházáshoz kapcsolódóan.

A lelőhely (Felgyő 77.) a község külterületén, a gátéri összekötő úttól ÉNy-ra, a Forgó I. és az elbontott Forgó S.-tanya vonalában helyezkedik el, egy közel 30 ha kiterjedésű dombháton, ahol két magasabb kiemelkedés (87, ill. 87,7 m tengerszint feletti magasságban) található. A lelőhelyen történt többszöri terepbejárás ellenére a felszínen viszonylag kevés őskori, szarmata, avar és Árpád-kori kerámiatöredék került elő. A természetföldrajzi viszonyok azonban azt engedték sejtetni, hogy valószínűleg egy nagy intenzitású régészeti lelőhely feltárása várható, amelyet a mezőgazdasági művelés kevésbé bolygatott.

A feltárt 103 000 m²-en összesen 4353 régészeti objektumot tártunk fel. A lelőhely az építkezés területén teljesen feltárt, de mind a négy égtáj irányában túlnyúlik ezen.

Őskori telepjelenségeknek csak kis mértékben bukkantunk nyomára. Egy-két bronzkorinak tartható gödör tartozik ebbe a sorba. Az előkerült seprűdíszes oldaltöredékek arra utalnak, hogy a terület legkorábbi megtelepedése a kora bronzkor időszakához köthető.

A feltárt lelőhely jelentős részén egy *szarmata kori* település nyomai kerültek napvilágra. A korszak objektumai a terület középső és K-i részén húzódó kiemelkedő homokdomb vonalát követve jelentkeztek. Az objektumok elhelyezkedésének intenzitása váltakozó, vannak sűrű, illetve nagyon ritkán fedett területek is. A településen, ha kisebb-nagyobb tagolásokkal is, de egyenletes rendben helyezkedtek el az objektumok, ami már az előzetes felmérés után is egy folyamatos megtelepedésre utalt. A szarmata kori lelőhelynek a D-i és a Ny-i oldalon megtaláltuk a szélét, a többi irányban a település folytatódik.

A területen a szarmata kori lelőhelyeken megszokott objektumtípusok (földbe mélyített épületek, kemencék, füstölők, vermek, kutak, árkok stb.) kerültek elő. A legérdekesebb jelenség egy közel téglalap alakú egyenetlen padlószint volt, ami valószínűleg egy felszíni, vagy csak éppen földbe mélyített épület tapasztott alja lehetett.

A lelőhelyről előkerült leletanyagot – a szarmata kori településeken tapasztaltaknak megfelelően – döntően kerámia alkotja. A jellegzetes edényformák alapján a település alapítását a Kr. u. 2. sz. első felére tehetjük. Az anyag döntő része már ennél valószínűleg fiatalabb, melyet a jelentős számú római export kerámia, a terra sigillaták, a különféle szürke és téglaszínű pecsételt edény és nagyszámú amphora töredéke datál. A település legfiatalabb periódusa a dombhát déli részén húzódik, viszonylag egységes tömbben. Az itt található többtucatnyi objektumból igen kevés római áru került elő, a formák viszont erős római utánérzést tükröznek. A település e része minden jel szerint már a 3. sz. második felében élte életét.

Néhány helyen, főként árkokban, illetve népvándorlás kori objektumokban másodlagosan kevés *késő szarmata-hun kori* leletanyag is napvilágra került, ami arra utalhat, hogy a feltárt terület közelében van a fiatalabb szarmata település is.

A területen a korszak temetője nem került elő, de feltártunk 10 szarmata kori csontvázat, melyek közül csak egy volt sírgödörben, egy zsugorítva eltemetett nő. Hét csecsemő és kisgyermek, illetve két felnőtt váz volt különféle objektumokban, főként az árkok felső részébe beledobva. Ezek mellett csupán néhány viseleti tárgy volt.

A feltárási felület majdnem egészén megtaláltuk az *avar kori* településhez tartozó nyomokat. Ezeknek sűrűsödése váltakozó volt a 10 hektáros szelvényben. A földbe mélyített épületnyomok és az azokhoz kapcsolódó egyéb jelenségek (gödrök, kemencék, árkok) elhelyezkedése alapján több „településközpontot” figyelhetünk meg.

A szelvényben, a feltárási terület terepadottságai és mérete miatt magaslatok és mélyebb fekvésű részek váltották egymást. Az ÉNy-i területen volt egy mély fekvésű rész, ahol néhány újkori kivételével valamennyi objektum avar kori volt.

A terület fontos éghajlattörténeti adatokat szolgáltat a korszakkal kapcsolatban. Az adott időszakban a csapa-

dék mértéke és ennek következtében a talajvízszint is jóval alacsonyabb volt a mainál. Ennek következtében ezt a belvizes területet is használhatták az avar korban. A tapasztalatok alapján az avar kor ezen időszakában egy szárazabb éghajlati periódussal számolhatunk.

Az avar településen a korszakban megszokott jelentégtípusokkal találkozhattunk. A több ezerre becsülhető avar kori településjelenségek legnagyobb részét a gödörök alkotják. A tárolóvermek, kutak és szemetesgödörök mellett nagy mennyiségű földbe mélyített épületmaradványt, külső kemencét és árokrendszert tártunk fel.

Az épületek változatos képet mutatnak. A föld fölül magasodó házrészek nyomaira számos példa utal. A kúpos, felső harmadába egy helyen átfúrt, olykor kiégetetlen agyagból formált nehezekeket több esetben a padlószinten találtuk. Ezek a leletek az épületben végzett kézműves tevékenységre utalnak. Az összes épületnél közös vonásként értékelhettük, hogy egyikben sem volt kemence, vagy tüzelésre utaló nyom.

Az épületekhez képest alacsony volt a száma a külső kemencéknek. Ezek általában az épületektől kicsit távolabb helyezkedtek el, felépítésük a korban megszokott formát mutatta. Egyetlen esetben figyelhettük meg, hogy a kemence szájának kialakításához követ is használtak. A sütőfelületbe gyakran kerámiát, ritkábban állatcsontot tapasztottak. Az avar kori kemencékben kevés volt az edénytöredék, a kemencék kevésbé gondosan voltak megépítve.

A feltárt területen rendkívül sok, kisebb-nagyobb méretű árok volt. A nagy feltárási felületnek köszönhetően az árokszakaszok követhető rendszere rajzolódott ki az összesítő rajzon és a légi fotón. Az egész szelvényben megfigyelhettünk nagyméretű, hosszú futású, egyenes árokszakaszokat, szögletes és kisebb kerek kerítőárkokat.

A leletanyag nagy részét a kerámia alkotta. Feltűnően magas a kézzel formált típusok aránya. Jellegzetes edénytípusok a fazekak, felső-, és belsőfüles bográcsok, sütőharangok voltak. Az épületek betöltésében általános leletek voltak az orsógombok, csonttűk és árok. A korongolt vagy kézikorongon készült edények alapján a település egyes részletei a 8–9. századra keltezhetőek. A nagy mennyiségű, kevésbé változatos formakincsű, kézzel formált kerámia (fazekak, sütőharangok) a korábbi keltezés lehetőségét sem zárja ki.

A lelőhelyen egymástól nagy távolságra két, valószínűleg a kora avar kor végére keltezhető sír is előkerült, melyek közül az egyik padmalyos szerkezetű volt.

A terület K-i részén emelkedő dombon egy közel 100 síros *kora Árpád-kori* temető helyezkedett el egy közel ovális alakú területet bezárva. Kiterjedése három irányban ismert, de K-en a szelvényfalon kívül is folytatódik.

A temetkezések többsége Ny–K tájolású volt, de a temető rendjéhez illeszkedve hat, D–É-i tájolású csontváz is előkerült. Az eltérő tájolású sírok többnyire a temető szélén voltak, de két sír foltja a dombvonulat

tetején, a temető középső részén jelentkezett. Számos esetben sikerült megfigyelni a koporsót, melyre részben az eltérő betöltés, részben az előkerülő koporsóvasalás utalt. A sírok többségénél azonban – a csontváz helyzete alapján – a halottat lepelbe csavarva temették el. A sírok nemek szerinti megoszlására egyelőre a mellékletek alapján következtethetünk, ami szerint a női temetkezések voltak túlsúlyban. A gyermekek a temetkezések közel egyharmadát alkották. Egymásra temetkezés nem fordult elő.

A temető egységes, társadalmi különbözőségeket nem mutat. Mellékletet 48 sírban, tehát közel a sírok felében találtunk. A leletanyag ékszerekből, ruhadíszekből és a hétköznapi élethez szükséges eszközökből állt, azonban hiányzott a sírokból az edénymelléklet. A fej ékszerei, az S-végű (ezüst, bronz) hajkarikák voltak a leggyakoribb leletek. Ezek különböző méretben fordultak elő. A korszakra jellemzően az S-végű hajkarikák mellett sima huzalkarikák, pödrött végű, bordázott S-végű hajkarikák kerültek elő. Ezekon kívül kis számban sodrott gyűrű, nyitott végű bronzgyűrű, gyöngyök, fülbevaló, csat fordult elő még a leletanyagban.

A sírok kis része volt bolygatott. Két esetben is az állatjáratból került elő 1-1 S-végű hajkarika. A temető területén feltárt egyik gödörből közel 15 koponya és azokhoz tartozó vázrészecskék kerültek elő jelenkori üveg-töredékekkel együtt.

A temető keltezéséhez a legpontosabb támpontot az előkerült érmek adnak. A legkorábbi érem Orseolo Péter (1038–1041) ezüstdénárja, míg a legkésőbbi I. László (1077–1095) idejéből származik. Eszerint a temetőt közel 50–60 éven keresztül használták.

Számottevő mennyiségű újkori, 19–20. századi objektum is előkerült a DNy-i, Ny-i területen. Ezekből igen nagy mennyiségű leletanyag került elő, főként különféle kerámia (mázas és fekete), de szép számban láttak napvilágot a változatos népi eszköztár elemei is. A tanya hosszú életére, és korai alapítására utalhat az egyik nagyobb sírveremből előkerült 1882-es 1 krajcáros érme.

MÉSZÁROS PATRÍCIA – PALUCH TIBOR –
SÓSKUTI KORNÉL – SZ. WILHELM GÁBOR

121. Felsőmarác határa

(Vas megye) Kö, Tő, Kú

2006. áprilisban terepbejárást végeztem Felsőmarác területén.

Telek: A lelőhely a község belterületének K-i szélén, K felé erőteljesen emelkedő területen helyezkedik el. A mintegy 250×220 m nagyságú felületen viszonylag nagy számban kerültek elő középkori és kora újkori edénytöredékek: a leletek zöme a 15–18. sz. közé keltezhető, néhány erősen kopott darab ennél korábbi lehet. A leletanyag a község irányában sűrűsödött, kelet felé egészen az itt É–D irányban húzódó dombvonulat gerincéig találtam töredékeket. A telepnyom É-i és D-i széle